

*Тема 3.
Динаміка ескалації конфлікту*

к.політ.н. Н.В.Лепська

План

- 1. Стадії розитку та динаміки конфлікту
- 2. Етапи ескалації конфлікту

- **1. Стадії розитку та динаміки конфлікту**

- Визрівання причин, формування складу учасників конфлікту, їх взаємодія та той чи інший результат конфлікту вимагають часу.
- Тому всякий **реальний конфлікт - не одноразовий акт, а процес**, нерідко досить тривалий.
- У зв'язку із цим аналіз конфлікту припускає не тільки розгляд його **структури**, статички, але й дослідження **динаміки, стадій і етапів його розвитку**.

3 основні стадії розвитку конфлікту:

- 1. Латентна стадія (передконфліктна ситуація).
- 2. Стадія відкритого конфлікту (власне конфлікт).
- 3. Стадія розв'язання (завершення) конфлікту.

1. Прихована (передконфліктна) стадія

- **Соціальна напруга** – масовий адаптаційний синдром, який відображає міру фізіологічної, психофізіологічної та соціально-психологічної адаптації (у багатьох випадках – дезадаптації) різних категорій населення до хронічної фрустрації, труднощів.

- 1. **Передконфліктна ситуація** – це можливість, а не дійсність конфлікту, який не виникає на порожньому місці, а визріває поступово, з розвитком і загостренням протиріч, що його зумовлюють. Виникнення об'єктивної **конфліктної ситуації**.
- 2. Усвідомлення хоча б одним із акторів своїх **інтересів у цій ситуації**.
- 3. Надалі відбувається усвідомлення **перешкоди для задоволення своїх інтересів** (у когнітивному конфлікті – виявлення інших поглядів) різними сторонами
- **!!! На прихованій стадії вже виникають всі основні елементи, що утворюють структуру конфлікту, його причини та головні учасники, тобто наявна основна база передумов для конфліктних дій, зокрема, певні об'єкт та предмет можливого протистояння, дві сторони, здатні водночас претендувати на нього, усвідомлення однією або обома сторонами ситуації як конфліктної.**

На передконфліктній стадії можливі заходи щодо профілактики конфлікту:

- 1) *переговори та домовленості* щодо ступеня небезпеки передконфліктної ситуації та можливості виникнення конфлікту в майбутньому;
- 2) збір можливо *більш повної інформації про суть і причини передконфліктної ситуації*, що створилася. Головне завдання на цій стадії – виявлення реальних інтересів і цілей сторін, які можуть привести їх до конфлікту;
- 3) з'ясування *ступеня ймовірності та можливості безконфліктного та безболісного вирішення* виявлених проблем;
- 4) розробка *конкретних завдань і дій* з конструктивного розв'язання передконфліктної ситуації, тобто вирішення наявних проблем, не доводячи справи до конфлікту.

2. Стадія відкритого конфлікту - конкретні дії, початі однією зі сторін для відстоювання своїх інтересів. Позиції обох сторін чітко визначилися й почалися практичні дії один проти одного.

Для відкритого конфлікту характерно:

- 1. Наявність конфлікту стає **очевидною** для кожного з учасників.
- 2. Дії стають практичними, вони отримують **зовнішнє оформлення**, включаючи використання засобів масової інформації, дії по захопленню предмету спору, насильство, погрози і т. ін.
- 3. Про конфлікт, що вийшов з латентної стадії, будуть **поінформовані треті особи**, сторонні, які тією чи іншою мірою в стані впливати на конфлікт.
- 4. Можливий **перехід** від особистих відносин – до конфлікту між групами, організаціями. І навпаки, великий соціальний конфлікт – у сфері владних відносин – «опускається» також і на мікрорівень, змінюючи спосіб життя та поведінку окремих людей

На етапі відкритого конфлікту **актуалізується конфліктний потенціал**, і результатом зіткнення конфліктуючих сторін можуть стати:

- переговори,
- відносини консенсусу,
- збереження хронічної конфліктної ситуації (холодний конфлікт),
- війна,
- терористичний акт,
- страйк
- інші крайні форми прояву агресії та фізичного насильства.

!!! Ознакою переходу прихованої стадії конфлікту у відкриту є перехід сторін до конфліктної поведінки

Перехід конфлікту з латентного стану у відкрите протиборство відбувається в результаті того або іншого **інциденту** (від лат. *incidens* – випадок, що трапляється).

- **Інцидент** – це той випадок, який ініціює відкрите протиборство сторін.
- **Привід** – це та конкретна подія, яка служить поштовхом до початку конфліктних дій, вона може бути незначною, але при цьому раптово набуває особливої значимості через наявну кризу і приводить до усвідомлення конфлікту. При цьому він може виникнути випадково, а може й спеціально придумуватися, але у всякому разі **привід ще не є конфлікт**. На відміну від цього, **інцидент – це вже конфлікт, його початок**.

Інцидент демонструє розподіл на «своїх» і «чужих», друзів і ворогів, союзників і супротивників.

Після інциденту стає зрозуміло «хто є хто».

Однак реальні сили опонентів у протиборстві ще до кінця не відомі, що є важливим фактором стримування розвитку конфлікту на цій стадії, хоча водночас і сприяє подальшому розвитку конфлікту

З одного боку, хочеться швидше «вплутатися в бійку» та перемогти, а з іншого, – важко входити у воду, «не знаючи броду».

На стадії інциденту важливими елементами розвитку конфлікту є:

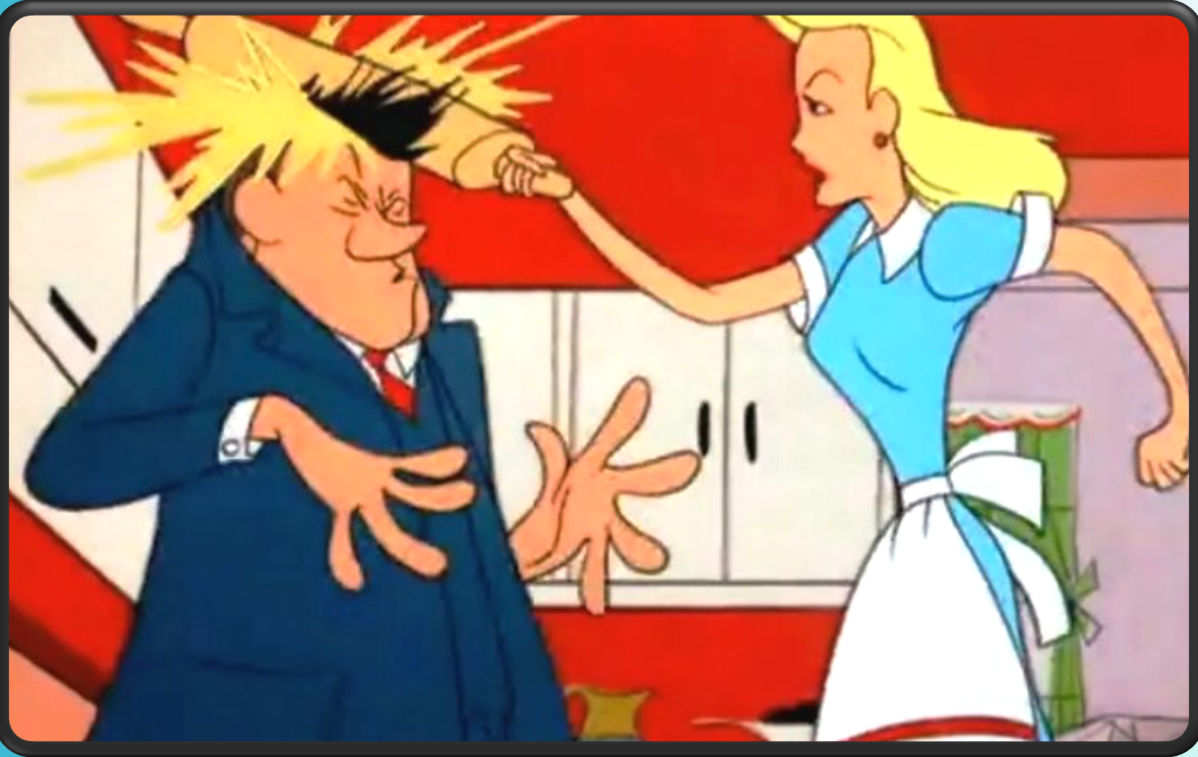
- «розвідка», збір інформації про дійсні можливості та наміри опонентів, пошук союзників і залучення на свою сторону додаткових сил.
- оскільки тут протиборство має локальний характер, увесь **потенціал учасників конфлікту ще не демонструється**, однак всі сили вже починають приводитися в «бойовий стан»

!!! Після інциденту зберігається можливість розв'язати конфлікт мирним шляхом, за допомогою переговорів

Конфліктна поведінка **набуває виражених зовні дій сторін**, які спрямовані на блокування досягнення супротивником його цілей і здійснення своїх власних цілей.

Ознаками конфліктних дій є:

- розширення числа учасників;
- наростання числа проблем, що утворюють комплекс причин конфлікту, перехід від ділових проблем до особистісних;
- зсув емоційного забарвлення конфлікту вбік темного спектра, негативних почуттів, таких, як ворожість, ненависть і т. ін.;
- зростання ступеня психічної напруженості до рівня стресової ситуації;
- апелювання до третьої сторони, звертання в юридичні органи для захисту або утвердження своїх інтересів;
- намагання залучити на свою сторону якнайбільше союзників і засобів тиску на іншого, у тому числі матеріальні, фінансові, політичні, інформаційні, адміністративні й інші ресурси (зокрема й «брудні» засоби, способи та технології тиску на опонента

На стадії відкритого конфлікту стає очевидним, що жодна зі сторін не прагне йти на поступки, а навпаки домінує установка на протиборство.

Посилення конфлікту, його розвиток по наростаючій, може йти двома шляхами:

1. *за рахунок його розширення* (тобто розвитку конфлікту по «горизонталі»): залучення нових учасників, появи нових проблем в межах предмету суперечки

2. *за рахунок ескалації* (розвитку його по «вертикалі», що пов'язано із загостренням конфліктних відносин) - якщо після інциденту не вдалося знайти компроміс і запобігти подальшому розвитку конфлікту, то за першим інцидентом виникають другий, третій і т. ін. **І конфлікт вступає в наступний етап – відбувається його ескалація (наростання)**

Часто обидва ці процеси йдуть одночасно, що ще більше підсилює конфлікт.

2. Етапи ескалації конфлікту

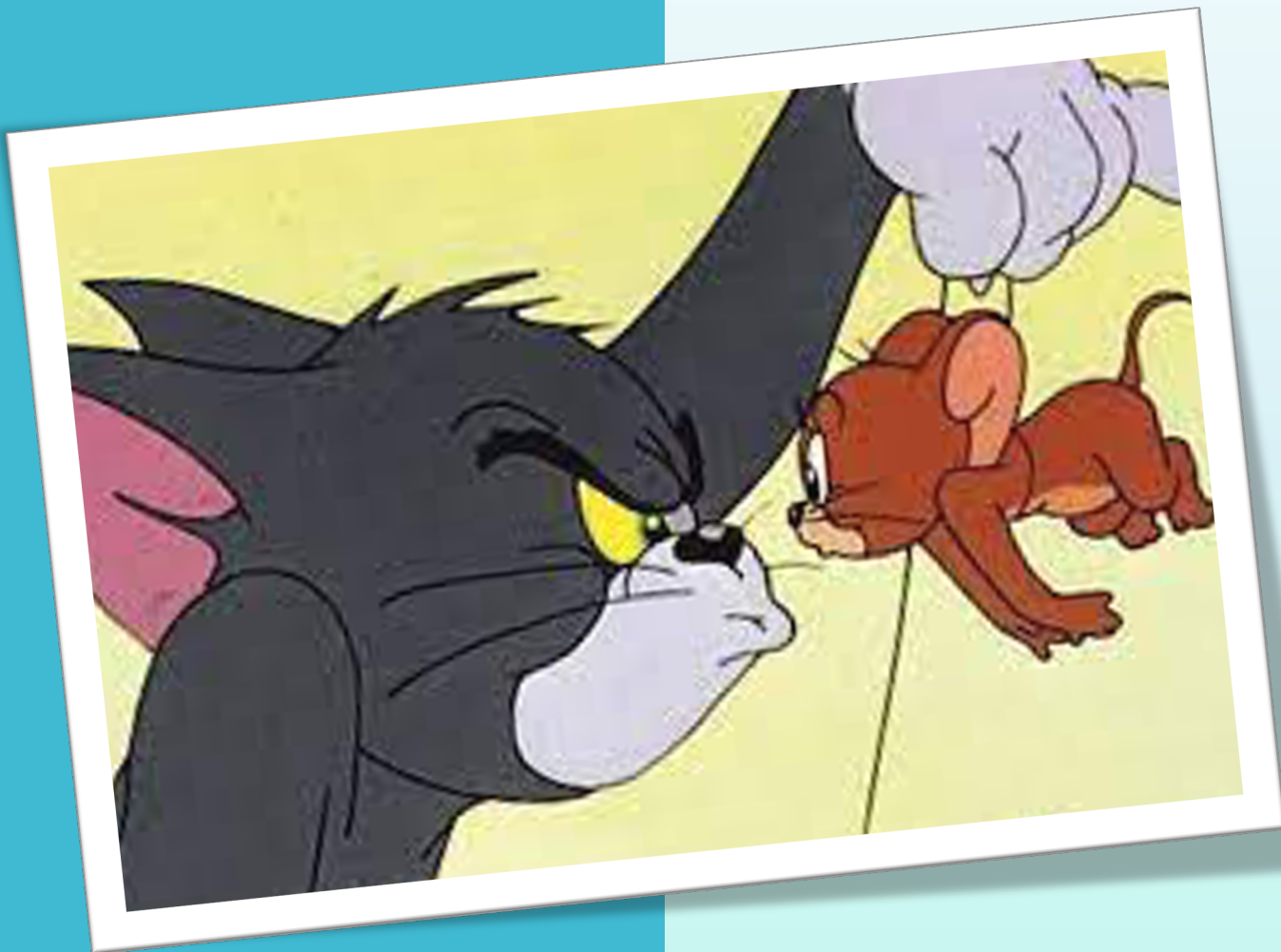

Ескалація – це інтенсифікація боротьби, наростання руйнівних дій сторін одна проти одної, створення нових передумов для негативного результату конфлікту.

Ескалація конфлікту – це ключова, найбільш напружена його стадія, коли відбувається загострення всіх протиріч між його учасниками та використовуються всі можливості для перемоги в протиборстві, де питання стоїть тільки так: «**хто кого**», тому що це вже не локальний бій, а **повномасштабна битва**.

Відбувається **мобілізація всіх ресурсів**, зростання ворожих дій сторін стосовно одна одної.

Часто супроводжується **нераціональною поведінкою, імпульсивністю, алогічністю, блефом**

Ескалація конфлікту може здійснюватися у двох формах:

1. *інтенсифікація ворожих дій*, тобто сторони вживають ті ж самі дії по відношенню одна до одної, але значно частіше (наприклад, частіше виникають погрози й обвинувачення);
2. *посилення ворожого характеру дій*, коли за претензіями ідуть обвинувачення, потім погрози, фізичний тиск і т. ін.

Зазвичай ці процеси йдуть одночасно.

Наслідком ескалації є поляризація учасників конфлікту, прірва між якими збільшується.

4 групи факторів, що впливають на ескалацію конфлікту:

- взаємодія сторін;
- внутрішні процеси, що відбуваються з кожним учасником конфлікту;
- взаємовплив першої та другої груп факторів (внутрішніх процесів і взаємодії учасників між собою);
- вплив третіх сторін на конфлікт

**Д.Прюїтт та Дж.Рубін:
2 моделі ескалації
конфлікту:**

- «напад-захист»
- «напад-напад» («спіраль»)

Часто конфлікт починається з першої моделі і потім переходить у другу

- *На посилення конфлікту можуть впливати не тільки його безпосередні учасники, але й інші сторони, які хоча прямо й не залучені у конфлікт, але по суті є його непрямыми учасниками*
- *Емоції часто починають заглушати розум, логіка поступається почуттям.*
- *Головне завдання полягає в тому, щоб за будь-яку ціну нанести як можна більшу шкоду супротивникові.*
- *Розвиток конфлікту набуває спонтанного некерованого характеру.*

Основні ознаки, що характеризують етап ескалації конфлікту:

- 1) створення образу ворога;
- 2) демонстрація сили та погроза її застосування;
- 3) застосування насильства;
- 4) тенденція до розширення та поглиблення конфлікту.

1. Створення образу ворога:

- девіз «хто не з нами – той проти нас»
- після того, як образ ворога створений, логіка та психологія боротьби з ним стають гранично ясними та чіткими: «якщо ворог не здається, його знищують»

2. Демонстрація сили та погроза її застосування:

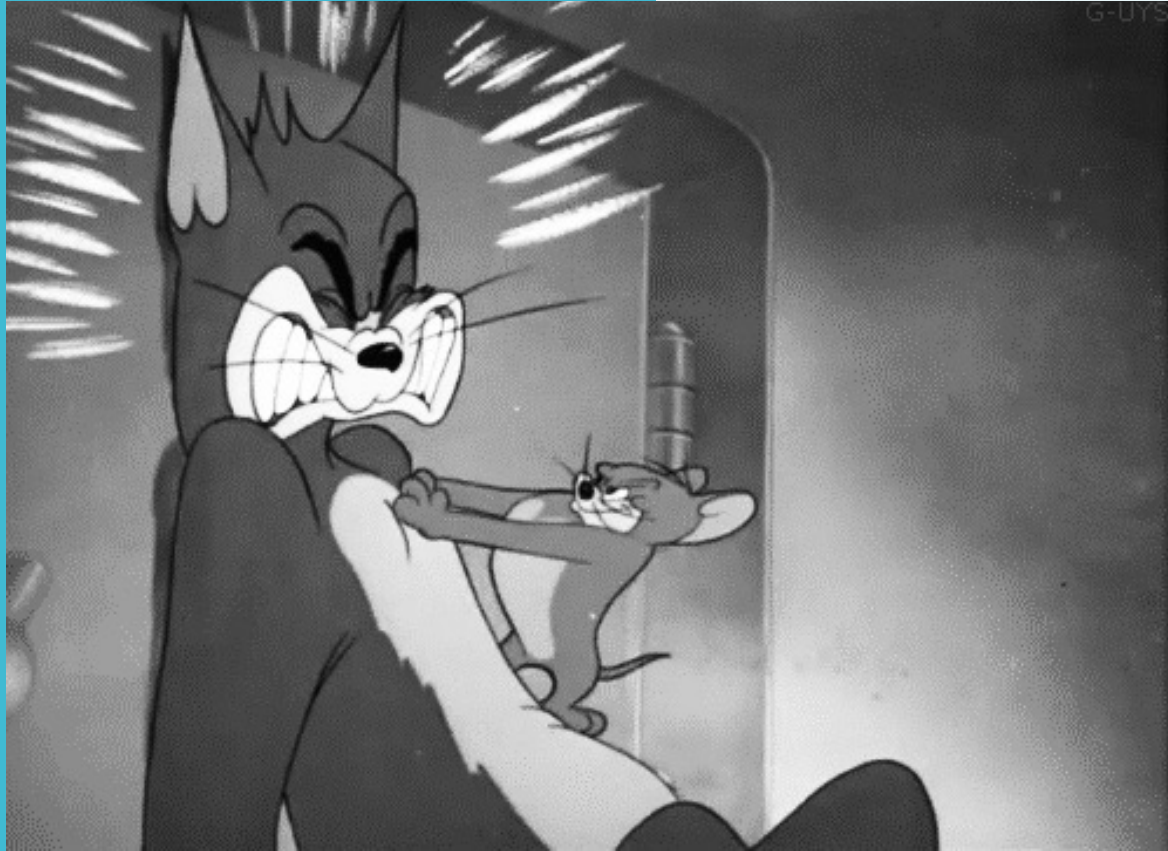

- «брякання зброєю» - з метою залякування супротивника сторони постійно намагаються показати, що міць і ресурси однієї сторони перевершують іншу сторону, при цьому кожний сподівається, що така його позиція призведе до капітуляції супротивника.
- нагнітання емоційної напруженості, ворожнечі та ненависті до супротивника
- оголошення різного роду ультиматумів
- основні, зовнішні дії конфліктуючих сторін на дві групи: наступальні й оборонні.

Різновиди основних наступальних та оборонних дій в конфлікті з погляду їх конкретної спрямованості:

- дії, спрямовані на захоплення й/або утримування спірного предмета
- створення перешкод і заподіяння непрямой шкоди (блокування дій)
- образливі слова та дії
- підкорення та захоплення суб'єкта (контролю, полону; колоніального захоплення, обмеження суверенітету нації тощо)
- нанесення прямого фізичного збитку (насильство)

3. Застосування насильства:

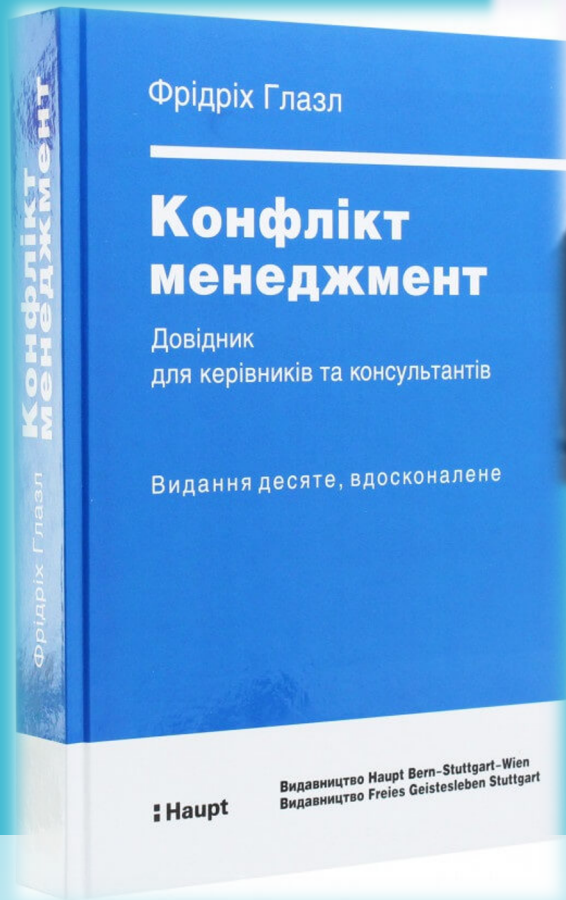
- насильство виступає найбільш міцним способом підпорядкування одних іншим. Це *останній аргумент у суперечці*, і його застосування свідчить про те, що *почалася гранична стадія в ескалації конфлікту*, вища фаза його розвитку.

- мова йде не тільки про фізичне насильство, але й економічне, політичне, моральне, психологічне й ін.

4. Тенденція до розширення та поглиблення конфлікту:

- конфлікт не існує в постійних межах і в одному стані – очавшись в одному місці, він починає «розповзатися», охоплювати нові сфери, території, соціальні рівні та навіть країни.

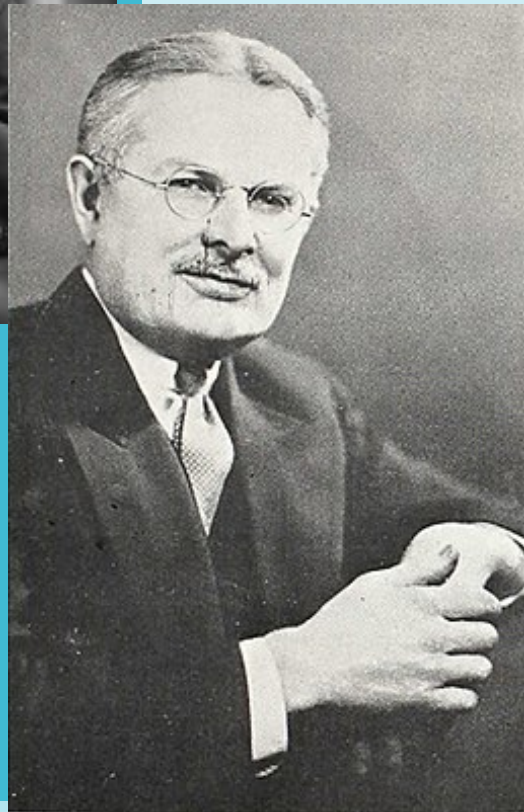
МОДЕЛЬ ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТУ ФРІДРІХА ГЛАЗЛА

До 1975 р. кілька спроб описати процес загострення конфлікту

- - **Г. Кан** (1965) – у книзі «Про ескалацію» 44 якісно різних стадії загострення конфлікту між державами або військовими альянсами держав («від звичайного безумства до шаленого безумства»), автор терміна «ескалація війни»
- - **А. Рапопорт** (1970) – «теорія катаклізмів», ескалація як неусвідомлено діючі механізми
- - **Л. Річардсон** (1960) - спроби дослідження впливу фатальних механізмів
- - **К. Райт** (1965) – досліджував війни, модель з 2-х основних фаз – прихований конфлікт та відкритий конфлікт (у кожній ще по 2 фази) застосовував до аналізу міжнародних конфліктів

Герман Кан (1922-1983)

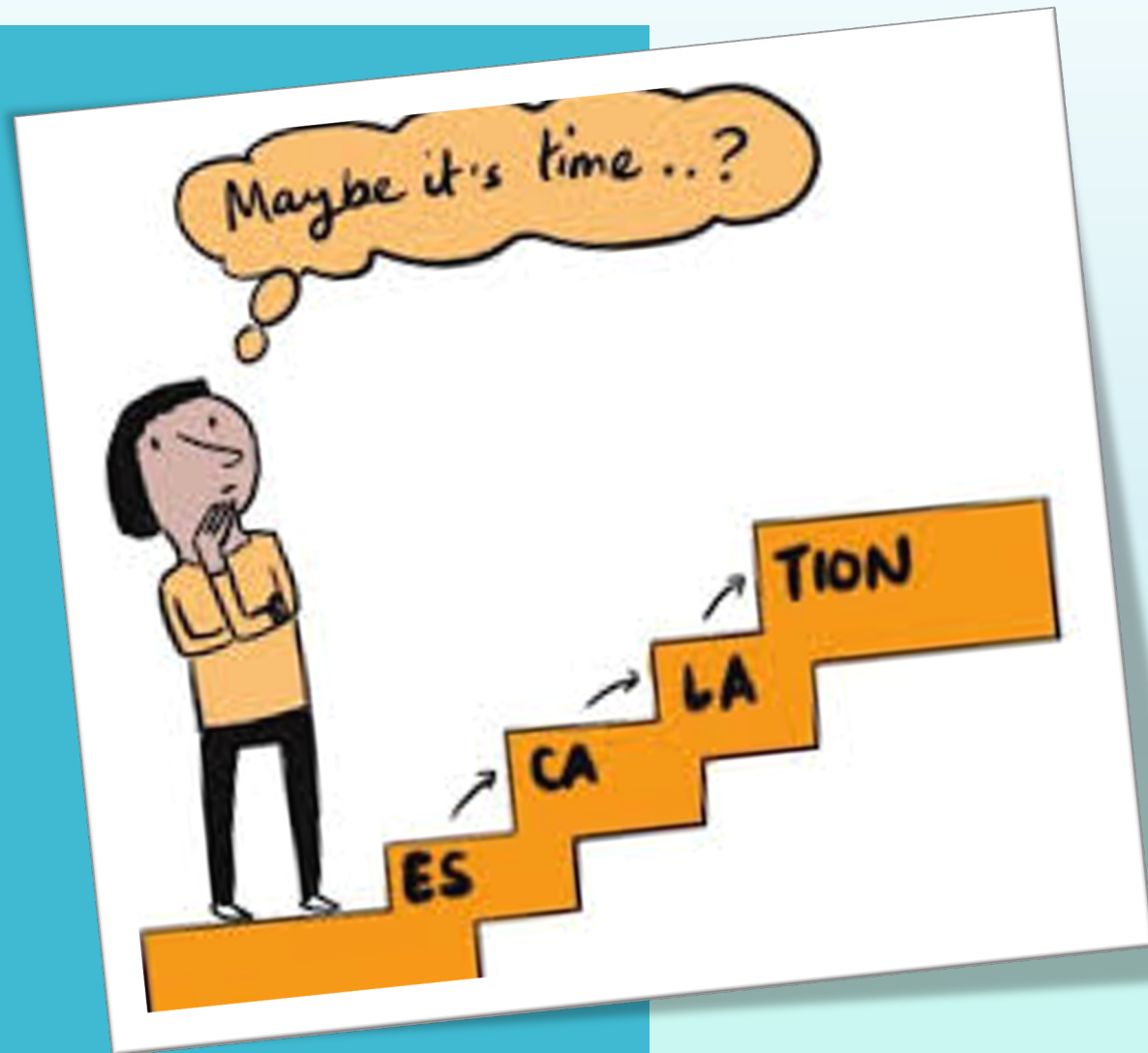

Квінсі Райт (1890-1970)

Ф.Глазл (перші роботи у 1979) розділяє конфлікт на 9 стадій ескалації

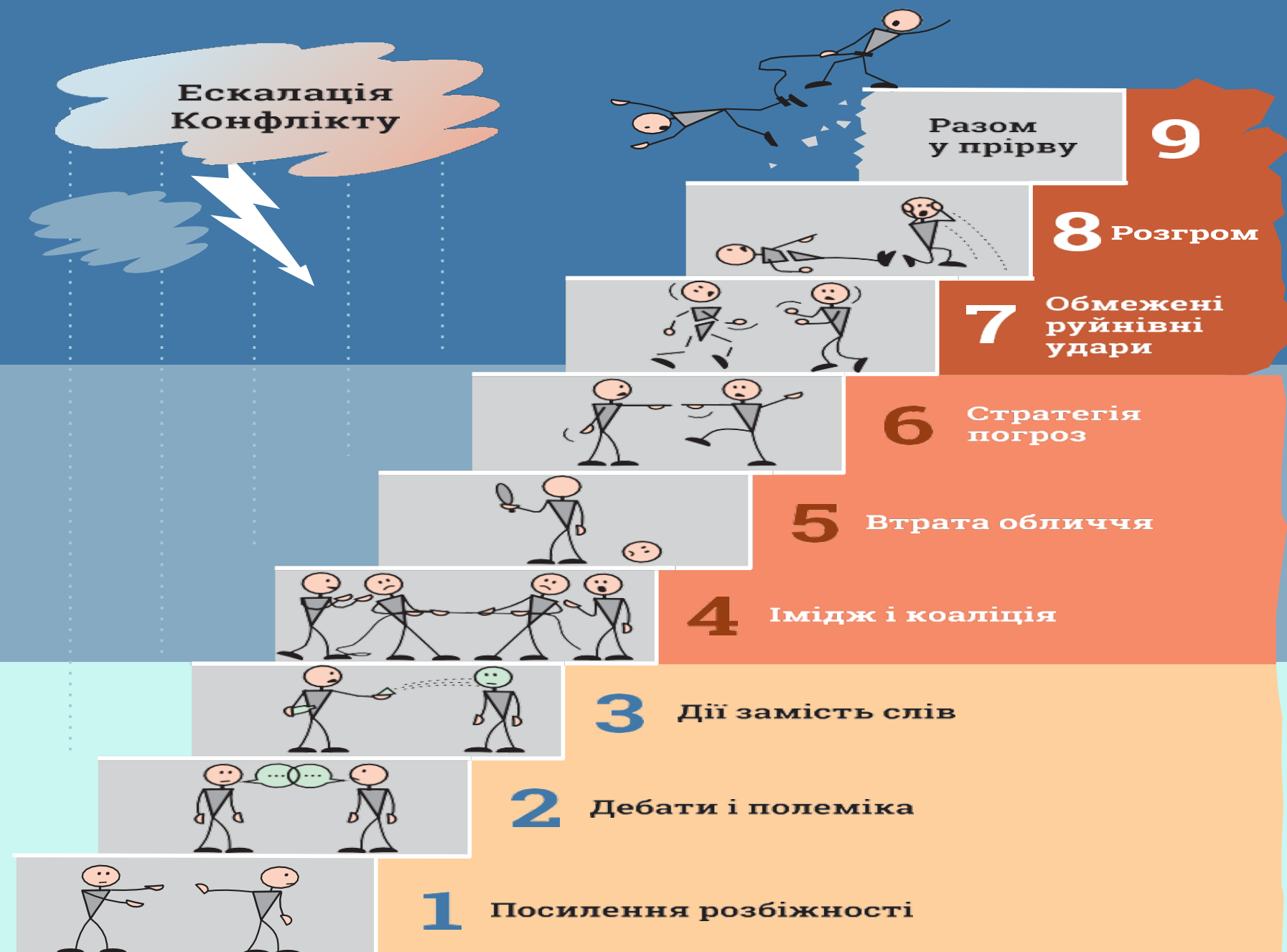
Ключові поняття його теорії – «поворотні пункти» та «пороги» ескалації, які чітко позначають межі окремих стадій конфлікту

Основні механізми (тенденції) динаміки ескалації за Ф.Глазлом

1. «Посилення проєкції у зростанні невдоволення собою»
2. Розширення спірних проблем з одночасним когнітивним зменшенням складності
3. «Взаємне переплетення причин та наслідків з одночасним спрощенням причинних зв'язків»
4. «Розширення соціальної арени одночасно з тенденцією персоніфікції конфлікту»
5. «Прискорення внаслідок гальмування»

Ескалація Конфлікту

Усвідомлення напруги

Аргументація

Відстоювання власної переваги

Полеміка

Перехід до стійких позицій

Дії

Застосування категоричного мислення

Коаліції

Неприйнятна поведінка

“Втрата обличчя”

Застосування жорстких вимог, погроз та ультиматумів

Стратегія погроз

Мотивація до завдання шкоди

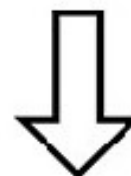
Нищівні удари

Розщеплення відносин, фрагментація іншої сторони

Руйнація

Точка незворотності

Разом у прірву

- **Стадія 1: Посилення розбіжності та напруга.**

Кожний конфлікт починається з наростання напруги. Сторони непохитні у своїх позиціях. Думки кардинально розходяться.

- **Стадія 2: Дебати та полеміка.**

Конфліктуючі сторони починають сперечатися. Розмова будується на обміні думками та провокуючими судженнями.

- **Стадія 3: Перехід від слів до дій.**

Головне завдання кожної сторони на цій стадії – не дати іншій досягти своїх цілей і відстоювати власну позицію.

- **Стадія 4: Коаліція.**

Конфліктуючі шукають допомоги в оточенні, що ще більше підсилює сварку. Інші частково є виразниками думки сторін. У хід ідуть чутки та плітки.

- **Стадія 5: Втрата обличчя та самоконтролю.**

На цій стадії головне завдання конфліктуючих – образити один одного. Домінують настирливі ідеї. Спілкування будується на взаємній недовірі.

- **Стадія 6: Стратегія погроз.**

Конфліктуючі намагаються взяти ситуацію під свій контроль. Аргументи сторін конфлікту «видихаються». Можливе застосування сили.

- **Стадія 7: Обмежені руйнівні удари.**

Використовуються образи та наклеп для приниження супротивника.

- **Стадія 8: Розгром.**

Обопільні образи підсилюються.

- **Стадія 9: Разом у прірву (Біля розбитого корита).**

Досягнення перемоги за всяку ціну – основна мета конфлікту, навіть якщо конфліктуючі усвідомлюють, що самі зазнають невдачі.

ДЯКУЮ!